

ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Українська революція 1917-1921 рр. надзвичайно важлива і знаменна подія у багатовіковій історії нашого народу, яка незмінно перебуває в епіцентрі наукових і політичних дискусій. Повчальний дипломатичний досвід українських урядів даного періоду, безперечно, став би у нагоді сучасному зовнішньополітичному відомству нашої держави. Еволюційні процеси розвитку міжнародних зв'язків України доби Центральної Ради, формування зовнішньополітичного відомства та його дипломатичного корпусу – одна з найменш досліджених сторінок нашого минулого.

Формування національної дипломатії часів Центральної Ради (ЦР) гальмувався вже на початковому періоді становлення української державності за недалекоглядної концепції її розбудови на засадах національно-територіальної автономії. Грунтуючись на еволюції форми державності України в період ЦР, процес формування зовнішньої політики та національної дипломатії можна поділити на три етапи: 1) березень-листопад 1917 р. – період розбудови держави та її інституцій; 2) від проголошення III Універсалом ЦР УНР та її виходу на міжнародну арену – до створення апарату зовнішньополітичного відомства; 3) від проголошення Четвертим Універсалом незалежності й сформування дипломатичної служби у повному обсязі – представницької і консульської [1, с. 61].

На першому етапі у створеному уряді – Генеральному Секретарстві – було засновано Секретаріат міжнаціональних справ, який на чолі з О.Шульгиним виконував функції зовнішньополітичного відомства. Після проголошення Третім Універсалом української державності у формі народної республіки згідно з міжнародними правовими нормами Україна могла розбудовувати зв'язки з іноземними державами. 22 грудня 1917 р. було прийнято рішення утворити Секретаріат міжнародних справ, залишивши

його керівником О.Шульгина. В урядовій постанові за підписом В.Винниченка та О.Шульгина визначалися нові завдання і функції: „а) міжнародні зносини; б) охорона інтересів українських громадян поза межами Української Народної Республіки; в) тимчасово загальне влаштування національних непорозумінь в межах Української Республіки” [2, с.117-118].

Одною з перших міжнародних акцій О. Шульгина було встановлення дружніх стосунків з Чехословацькою Національною Радою, яка діяла у Києві у роки Першої світової війни. Її очолювали визначні діячі Т. Масарик і Е. Бенеш. Чеська Національна Рада визнавала Українську Центральну Раду, що поклало початок їх дружнім взаєминам, які продовжилися коли Т. Масарик став першим президентом Чехословаччини [3, с. 455-456].

Ще влітку і восени 1917 р. Київ відвідувало чимало військових і дипломатичних представників країн Антанти, яких цікавила суспільно-політична ситуація в Україні з точки зору стабільності Південно-Західного та Румунського фронтів. Це створювало сприятливі умови для встановлення тісних контактів з іншими державами для забезпечення міжнародного іміджу і розбудови незалежної держави. Проте політичним проводом здебільшого змарновано ці можливості.

Згідно з рішенням уряду, головним напрямком і першорядним завданням діяльності міністерства О.Шульгина визначено вихід України із світової війни, для чого готувалося надіслати спеціальну дипломатичну делегацію до Бреста. Спочатку планувалася її участь у міжнародній мирній конференції з обмеженими цілями. Проте вона стала повноправним членом міжнародного форуму й виявила велику активність в захисті інтересів України [4, с. 229-230].

У процесі формування відомства здійснювалися перші акції – відрядження дипломатичних місій для встановлення відносин з іншими державами. 18 грудня 1917 р. на Дон і Кубань направлено молодих дипломатів М.Галагана і Є.Онацького для проведення переговорів з керівництвом цих держав. Щоправда, вони мали обмежене завдання:

з'ясувати державно-правовий статус цих держав та можливість встановлення з ними дипломатичних відносин. 27 грудня для представництва у Швейцарії урядом надано повноваження Ю.Гасенкові і направлено до Лозанни для створення першого дипломатичного закладу з функціями посольства, консульства і пресового бюро. Хоча Швейцарська Конфедерація офіційно не визнала УНР, український дипломат отримав широкі можливості для плідної праці. Насамперед, як він доповідав у Київ, у напрямку „прихилити до української справи цілу швейцарську пресу” [2, с.121].

Вагомим внеском у розбудову і становлення української дипломатії доби Центральної Ради й в подальшому визнано плідну діяльність палкого патріота України графа М.Тишкевич, який у роки світової війни видавав у Швейцарії франкомовний тижневик „Україна” і визначальною мірою впливав на формування іміджу України в Європі достовірною і професійною скомпонованою інформацією про українські проблеми та прагнення народу до самостійності. М.Тишкевич налагодив дружні контакти з послом Франції у Берні Ж.-Б. Бо, переконував за його сприяння Париж у необхідності визнання Францією самостійності України. Застерігав, що, нехтуючи Україною, Франція налаштовує її на зближення з Німеччиною [5, с.80-81].

Безперечно, найбільш доленосною слід вважати дипломатичною акцією – участь представницької української делегації на Брестських мирних переговорах. До її складу було залучено найбільш підготовлених дипломатів О. Севрюка, М. Любинського, М. Полоза, М. Левитського, С. Остапенка. Вона стала першою закордонною дипломатичною установою нової зовнішньополітичної служби України [6, с.15]. Після підписання Брестського мирного договору Україна як суб'єкт міжнародної політики активізувала налагодження контактів з іншими країнами. Засновані у Німеччині, Австро-Угорщині, Болгарії і Туреччині посольства 1-го розряду очолили найбільш досвідчені й підготовлені українські дипломати.

Навесні 1918 р. Міністерство закордонних справ опрацювало законопроекти „Про установи для охорони інтересів українських підданих за межами Української Народної Республіки” та „Статус о консульських установах УНР”. Зусиллями відділу О.Суховерського передбачалося створити 68 консульських установ у 23-х країнах. З них 33 – на теренах постімперської Росії, 21 – у Центральних, 8 – у нейтральних державах. Як і посольства, консульства ділилися на чотири ранги: генеральне консульство, консульство, віце-консульство і консульське агентство відповідно до їх значення і обсягу діяльності [7, с. 80].

Взимку і навесні 1918 р. Міністерство закордонних справ УНР продовжило успішне налагодження міждержавних відносин, нарощуючи число дипломатичних структур за межами країни. Пріоритетно дипломатичні місії направлялися до державних утворень постімперської Росії: до Грузії, Вірменії, на Дон і Кубань, а також до Румунії та Швейцарії [8, с. 122-124].

Загалом у добу Центральної Ради закладалися основи української національної дипломатії, формувалися її перші інституції, тимчасові надзвичайні місії поступово реформувались на постійні дипломатичні представництва. За цей період опрацьовано численні законодавчі акти, якими практично керувалися дипломатичні служби Української Держави та УНР Директорії, визначено стратегічні напрями розбудови відомства та його складових, створено умови для розгортання масштабів міжнародної співпраці в інтересах України.

Література

1. Веденєєв, Д. Юність української дипломатії ; Становлення зовнішньополітичної служби в 1917—1923 роки [Монографія] / Д. Веденєєв, Д. Будков. — К. : К. І. С., 2006. — 296 с.
2. Дацків, І.Б. Дипломатія українських державних утворень у захисті національних інтересів 1917 – 1923 рр.: [Монографія] / І.Б. Дацків. — Тернопіль: Астон, 2009. — 520 с.

3. Довідник з історії України [Текст]. — К. : Генеза, 2001. — 1135 с.
4. Дорошенко, Д. Історія України, 1917 – 1923 [Текст] / Д. Дорошенко: в 2 т. — Т. 1. Доба Центральної Ради. — 2-е вид. — Нью-Йорк: Булава, 1954. — 437, XXI с.
5. Косик, В. Франція та Україна [Текст]: Становлення української дипломатії (березень 1917 — лютий 1918 рр.) / В. Косик. — Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. — 262 с.
6. Матвієнко, В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях [Текст] / В. Матвієнко, В. Головченко. — К. : Київ. ун-т, 2001. — 266 с.
7. Дацків, І.Б. Брест 1918: європейський прорив України: [Монографія] / І.Б. Дацків. — Тернопіль: Астон, 2008. — 254 с.
8. Дацків, І.Б. Формування національної дипломатії Центральною Радою (березень 1917 – квітень 1918 рр.) [Текст] / І.Б. Дацків // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. — «Історія». 2009. — № 852. — С. 115 – 125.